

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra psychologie a patopsychologie

Subjektivní hodnocení rozvodu dítětem po dosažení dospělosti

Bakalářská práce

Olomouc 2023

Vedoucí práce:

Mgr. Michaela Pugnerová, Ph. D.

Autor práce:

Valérie Chlíbaová

Prohlášení:

Tímto prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Michaely Pugnerové, Ph. D. a uvedla v seznamu literatury veškerou použitou literaturu a další zdroje.

V Olomouci dne 18. dubna 2023

.....

Valérie Chlíbařová

Poděkování:

Ráda bych věnovala poděkování Mgr. Michaele Pugnerové, Ph. D. za vedení a podporu při psaní bakalářské práce, a především za její ochotu a cenné rady.

Obsah

ÚVOD	5
I TEORETICKÁ ČÁST	6
1 RODINA	6
1.1 Základní funkce rodiny	7
2 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU	10
2.1 Přístup rodičů v období rozvodu k dítěti mladšího školního věku	12
3 ROZVOD	14
4 DĚTI A ROZVOD	16
4.1 Dopad rozvodu na děti	16
5 EMOCE: REAKCE DĚTÍ	20
6 FORMY PÉČE O DĚTI PO ROZVODU	22
7 DOPLŇENÁ RODINA	25
II PRAKTICKÁ ČÁST	27
8 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	27
9 VÝZKUMNÉ PŘEDPOKLADY	27
10 POPIS SLEDOVANÉHO VZORKU	27
11 POSTUP PŘI SBĚRU DAT	27
12 METODY ZPRACOVÁNÍ DAT	28
13 VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	29
DISKUZE	34
ZÁVĚR	37
ZDROJE	39
SEZNAM GRAFŮ A TABULEK	43
ANOTACE	44
PŘÍLOHY	46

Úvod

V současné době není ve společnosti téma rozvodu žádným tabu, ba naopak je to velmi diskutované téma zejména v souvislosti s možnými dopady na dítě rozvádějících se rodičů.

Volba daného tématu byla výrazným způsobem ovlivněna osobní zkušeností. Rodiče se rozvedli, když mi bylo teprve osm let a i přesto, že jsem se s tím snažila vyrovnat a smířit celý život, tak se mi to dodnes nepodařilo.

Vlivem rozvodu došlo ke změnám v mnoha věcech, avšak za tu nejzávažnější a nejbolestivější považuji můj vztah s oběma rodiči. V době před rozvodem jsem měla s oběma rodiči velmi krásný vztah a trávili jsme volné chvíli všichni společně, kdykoliv to bylo možné. Po rozvodu rodičů, oddělené domácnosti a mého svěření do výhradní péče matky však došlo k velkému odcizení s mým otcem a náš vztah už nikdy nebyl takový jako před rozvodem. Dnes spolu již neudržíme žádný kontakt a je to jedna z věcí, kterou je obtížné přijmout.

Mě osobně nejvíce zajímalo to, jaký mají na rozvod rodičů s odstupem času subjektivní názor ti jedinci, co jej prožili ve stejném období jako já, tedy v období mladšího školního věku. Jaké pocity a emoce s v nich mísily, když přišel čas rozvodu a jak jej vnímají dnes, zdali jako pozitivum či negativum.

Moje bakalářská práce je rozdělena celkem na dvě části. Na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část je zaměřena na objasnění základních pojmů a v praktické části jsem se zaměřila na to, jak dnes již dospělí jedinci vnímají s odstupem času rozvod svých rodičů.

Cílem teoretické části je objasnit základní pojmy vztahující se k rozvodu a s ním spjatými okolnostmi. První kapitola je zaměřena na definici rodiny a v podkapitole jsou definovány její základní funkce. Další kapitola se věnuje mladšímu školnímu věku a přístupu rodičů v rozvodu k dítěti mladšího školního věku. Třetí kapitola pojednává již o samotném rozvodu a zbývající kapitoly jsou věnovány vybraným problémům souvisejících s rozvodem, a to možné prožívání a reakce dětí na rozvod, dále formy péče o děti po rozvodu a poslední kapitola je věnována doplněné rodině.

Cílem praktické části bylo zjistit, jak dnes již dospělí jedinci retrospektivně vnímají rozvod svých rodičů, který prožili v období mladšího školního věku. K zjištění stanoveného cíle jsem zvolila kvantitativní formu dotazníkového šetření, který byl následně rozeslán vhodným respondentům prostřednictvím sociálních sítí. K dotazníkovému šetření jsem potřebovala takové respondenty, kterým bylo více jak dvacet let a rozvod svých rodičů prožili v období mladšího školního věku.

I Teoretická část

Teoretická část práce se zprvu věnuje rodině a jejím základním funkcím. Následující část je zaměřena na mladší školní věk a přístup rodičů k dětem v tomto období během rozvodu. Dále se věnuje samotnému rozvodu, a především tomu, jak jej prožívají a vnímají děti a jaké emoce je od nich vlivem rozvodu možné očekávat. Závěrečné kapitoly jsou zaměřeny především na porozvodové záležitosti, a to na možné formy péče o dítě a doplněnou rodinu.

1 Rodina

V období klasicismu a pozdějšího osvícenství existovala představa o tom, že společnost se skládá z rodin. Pod pojmem rodina ve své knize Velké francouzské encyklopedii Chevalier de Jacourt uvedl, „že je to společnost, jež tvoří základní výbavu a přirozený stav člověka. Rodina je vsutku občanská společnost ustanovená Přírodou: tato společnost je nepřirozenější a nejstarší ze všech společností: vytváří základ pro národní společnost, neboť lid anebo národ není nic jiného než celek složený z mnoha rodin. Rodina se zakládá manželstvím a je to příroda sama, jež vtahuje člověka do tohoto svazku; z něho jsou pak rozeny děti, jež prodlužují život rodiny, udržují lidskou společnost při životě a nahrazují ztráty, jež v ní způsobuje smrt každý den“ (in Možný, 1990, s. 17).

Do první poloviny 19. století rodina zahrnovala nejen pokrevní příbuzenstvo, ale i všechny jedince, kteří se v domácnosti nacházeli. Zprvu tedy i otroky, služebnictvo a zaměstnance jako tovaryše, čeledíny anebo děvečky.

Dnešní pojetí rodiny vychází z přirozené a převládající formy v naší společnosti, a to párové monogamické rodiny, kdy je domácnost tvořena párem ženy a muže společně s jejich dětmi (Možný, 1990).

Rodina je z hlediska sociologie definována jako „obecně původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje“ (Petrušek, Maříková a Vodáková, 1996, s. 940).

Z pohledu psychologie je rodina charakterizována jako „společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí“ (Hartl, Hartlová, 2015, s. 512).

Dle Jandourka (2012) je rodina skupina osob spojená na základě manželství, pokrevního příbuzenství anebo adopcí, která společně utváří jednu domácnost a dochází mezi nimi k vzájemné interakci.

Klíma (2016) popsal rodinu jako primární společenskou skupinu, jež je především založená na svazku muže a ženy a pokrevním vztahu rodičů a dětí. Členové rodiny tvoří společnou domácnost a plní společensky uznané a určené role vyplývající z jejich soužití. Rodina zastává určité funkce, které této společenské skupině dávají vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti a podmiňují její existenci. V rámci ní dochází k formování jedince, jeho sociálního charakteru a díky tomu se značným způsobem podílí na vývoji celé společnosti. Rodina je definována jako společenství, které závisí na fungování společnosti a v důsledku její stability je formován vývoj dítěte a jeho postoje, přičemž ovlivňuje vývoj a stav celé společnosti.

1.1 Základní funkce rodiny

Rodinu můžeme rozdělit celkem do tří skupin na základě toho, do jaké míry je schopna vykonávat funkce, které by měla plnit. V případě, že rodina plní všechny funkce hovoříme o rodině funkční. Zda-li uvnitř rodiny dochází k občasným poruchám v plnění jedné, či více funkcí, které však negativně neovlivňují vývoj dítěte a neohrožují život rodiny, označujeme ji za afunkční. Poslední třetí skupinou je rodina dysfunkční, kde dochází k narušení socializačního procesu dítěte a vnitřnímu rozkladu rodiny.

Biologicko-reprodukční funkce

Tato funkce není významná pouze pro jedince, který tvoří rodinu, ale i pro společnost jako celek. Jestliže má společnost zajistit svůj rozvoj, potřebuje k tomu reprodukční základnu, která bude stabilní. A proto je velmi důležité, aby se rodil takový počet dětí, který bude schopný tuto stabilní reprodukční základnu zastoupit. Pro samotného jedince je význam biologicko-reprodukční funkce spatřován především v uspokojování jeho sexuálních a biologických potřeb, ale také v uspokojování potřeby, která souvisí s pokračováním rodu každého jedince.

Ekonomická funkce

Pro rozvoj ekonomického systému společnosti je rodina považována za důležitý prvek. V rámci výkonů nějakého zaměstnání se členové rodiny zapojují jak do výrobní, tak do nevýrobní sféry. Když budeme hovořit o rodině jako celku, tak hovoříme o spotřebiteli, na kterém je fungování nynějšího trhu závislé.

Socializačně-výchovná funkce

Rodina v této funkci zastává velmi důležitou úlohu, jelikož je první sociální skupinou, která dítě učí osvojit si základní návyky a způsoby chování, které jsou pro danou společnost běžné. Významnou úlohou rodičů v rámci této funkce je připravit jejich děti pro vstup do praktického života. Dítě po celou dobu života v rodině v souladu se svými přirozenými vlohami, psychickými a biologickými potřebami, zkušenostmi ale i hodnotovými orientacemi a vzory, kterými jsou pro něj především rodiče nebo starší sourozenci, přijímá větší obsah informací, které následně zpracovává.

Socializace dětí z hlediska generační struktury rodiny je důležitá pro jejich sociální a osobnostní rozvoj a integraci do rodiny. Společenský význam rodinné socializace dětí spočívá v tom, že je dítě schopné vstupovat do sociálních vztahů a utvářet nové (Kraus, Poláčková, 2001).

Emocionální funkce

Poslední funkcí je funkce emocionální, která je z hlediska správného vývoje dítěte a zajištěním jeho potřeb nepostradatelná. Dítě již od narození vyžaduje pocit bezpečí, lásky a jistoty. V tomhle případě je tedy rodina jediným a nenahraditelným činitelem, který může tyto potřeby dítěti zajistit.

Emoce nás doprovázejí po celý život a v jeho průběhu plní několik důležitých funkcí, a proto je důležité, aby byla emoční regulace dítěte vyvíjena skrze vnější regulaci rodičů vhodným způsobem. Důležitou roli sehrávají rodiče při stresových situacích, na jejichž základě se dítě učí, jak se při takových situacích zachovat. Lidská bytost prožívá během svého života širokou škálu emocí, a proto je podstatné, aby se s emocemi dítěte zacházelo rovnocenným způsobem. Dítě by mělo mít nárok projevit jak svoji radost, tak i zlost a v případě, že dítě tuto rovnocennost nebude pociťovat, mohlo by s odstupem času dojít k upozadění či úplnému potlačení prožívání jedné z jeho emocí. Což by mohlo v dospělosti znamenat značný problém, a to nejen ochuzením vlastního prožívání, ale i například ve snížené empatii k druhým lidem anebo v oblasti sociálních vztahů obecně (Vlachynská, 2018).

Děti, kterým se v dětství namísto lásky a něhy dostávalo tvrdé disciplíny a agresivního chování, mají větší pravděpodobnost, že se budou v budoucnu chovat delikventně. Dítě v takové domácnosti vnímá agresivitu jako dovolený způsob chování. Aby se dítě vyhnulo nepřiměřeným trestům ze strany rodičů, tak lže, vnitřně se uzavírá a předstírá, čímž jsou

posilovány takové způsoby chování, s nimiž by měla výchova bojovat (Matoušek, Kroftová 1998).

2 Základní charakteristika mladšího školního věku

Mladší školní věk je pro dítě novou životní etapou, která souvisí s nástupem do školy a změnami v oblasti jeho psychického vývoje. Za mladší školní věk označujeme období v rozmezí 6 až 11 roku dítěte. První rok školy je z hlediska pedagogů nejtěžším rokem, jelikož je před dítě postavena další autorita – učitel, který má jiné a pro dítě nové nároky na chování a jeho činnost ve škole. Úspěšnost v první třídě se podílí na motivaci dítěte k jeho dalším úspěchům i v nadcházejících třídách během školní docházky. To, jak bude dítě ve škole úspěšné závisí zejména na jeho rozumových schopnostech a jejich využití během výuky ve škole, a také na tom, jak bude schopno se vypořádat s nároky, které jsou na něho kladeny učiteli a školou (Lisá, Kňourková, 1986).

Z psychologického hlediska můžeme toto období označit jako věk střízlivého realismu. Dítě se snaží svět kolem sebe pochopit a vidět v něm věci reálně, proto se zaměřuje na to, proč to tak je, co to je a jak to je. Tento typický znak můžeme vyzorovat při kresbách, mluvě, písemném projevu a hře školního dítěte. Zpočátku realistické vidění světa školákem je spíše naivní, jelikož závisí na tom, co mu jeho okolí prozradí a až o něco později dítě začíná být kritické a je schopné utvářet si kriticky realistický přístup ke světu. Dítě se ani ve školním věku nestává pasivním pozorovatelem okolního světa, a proto je v tomto období typické zkoumání věcí, a to nejlépe reálnou činností.

Během celého období dochází ke zlepšení hrubé a jemné motoriky, která se projevuje zlepšenou koordinací pohybů celého těla, které jsou zároveň i rychlejší a svalová síla je větší. Dítě tedy projevuje vyšší zájem o pohybové hry a sportovní výkony, ke kterým je lepší koordinace a větší síla nezbytná.

Vývoj můžeme vyzorovat i ve smyslovém vnímání, a to zejména sluchového a zrakového, kde jsou zaznamenávány výrazné pokroky. Dítě už nestaví na první místo svá okamžitá přání jako tomu bylo v předchozích obdobích. Stává se z něj velmi dobrý a často i kritický pozorovatel právě proto, že si nejdříve vše pečlivě prozkoumá a soustředí se na své vnímání.

Vstup do školy je pro dítě významným mezníkem i z hlediska jeho emočního vývoje a socializace. Rodiče už nezůstávají jedinými osobami, díky kterým se dítě učí modelovat své vlastní způsoby chování. Zařazením dítěte do kolektivu jej učíme porozumět a vyslechnout přání, názory a potřeby ostatních vrstevníků, což diferenciuje jeho schopnost sociálního porozumění a současně s tím narůstá i schopnost seberegulace. Nedílnou součástí sociální obratnosti dítěte je jeho schopnost emoční seberegulace, která ovlivňuje jeho přijetí do skupiny.

Dobrá emoční kompetence dítěte se projevuje tím, že si je více vědomé svých vlastních pocitů a emocí druhých v dané situaci. Emoční kompetence má pro dítě zásadní vliv, jak pro úspěšnost v sociální interakci, tak i v jiných oblastech jako je například zvládání školních nároků.

Ještě předtím, než dítě nastoupí do školy, dochází k zahájení vývoje sociálních kontrol a hodnotové orientace. Dítě si tedy s nástupem do školy s sebou přináší základní hodnoty a normy sociálního chování. Hodnotové orientace a sociální kontroly jsou však nepevné a závisí na situaci, potřebách dítěte a dospělých. Vnitřní kontroly dítěte jsou tedy na začátku školní docházky potřeba formovat zvnějšku. Až v průběhu školního věku dochází k ustálení sociálních norem morálního jednání a při příchodu logického myšlení je dítě schopno pochopit některé jevy a věci jako trvalé hodnotné cíle vlastního jednání. Na základě kognitivního vývoje dítěte, tedy toho, jak je schopno věci poznávat a řadit se odvíjí jeho chápání mravních norem a hodnot a následné jednání podle nich.

Piaget (in Langmeier, Krejčířová, 2006). ve třicátých letech minulého století stanovil tři základní etapy vývoje morálky u dítěte. U předškolních dětí a většiny školních dětí podle Piageta (Tamtéž, 2006) stále přetrvává heteronomní morálka, která je zpravidla určována rodiči, jejich příkazy a zákazy. Jestliže dítě považuje své či cizí jednání za dobré anebo špatné se odvíjí od rodičovské autority, která tato jednání buď schvaluje anebo zakazuje. Kolem 7-8 roku dítěte se jeho morálka stává více autonomní a dítě je díky tomu schopné označit některé věci a jednání za dobré anebo špatné bez ohledu na názory a příkazy rodičů.

V průběhu školní docházky u dítěte dochází k osvojování sociálních rolí, kdy se dítě zvnitřňuje s novou rolí žáka, seznamuje se s novou autoritou a rolí učitele a v neposlední řadě se učí roli spolužáka, kdy je od něj ze strany jeho vrstevníků z třídního kolektivu očekávána pomoc v případě potřeby.

Důležitým krokem pro budoucí život dětí je osvojení si sexuálních rolí. Hovoří se o tom, že rozdílnost mužů a žen je podmíněna vrozenými vlohami. V souladu se společenským očekáváním rodičů formují dívčí a chlapecký způsob chování, aby byl ve společnosti přijatelný. Dívky kolem 8-10 roku začínají vykonávat řadu ženských prací v domácnosti a snaží se během těchto činností své matce pomáhat, a naopak chlapci tráví mnohem více času se svým otcem při běžných mužských aktivitách, což však nelze zobecnit. K ujasnění si své pohlavní role bezprostředně patří ukazování si a prohlížení genitálií ve vzájemných heterosexuálních hrách mezi vrstevníky. Tyto aktivity jsou velmi často ze strany rodičů a učitelů odsuzovány a kritizovány. V případě, že rodiče kvůli tomu zasahují do vývoje osobnosti dítěte trestáním a zakazováním může dojít k narušení jeho sebecitu.

Dítě na základě svého postavení ve skupině mezi vrstevníky získává uvědomělejší sebezpojetí a sebehodnocení. Stabilní úroveň sebehodnocení dítěte nastává po osmém roce věku a k dalším výkyvům týkající se mírného poklesu svého sebehodnocení dochází kolem 11-12 roku. Důležitým faktorem, který se podílí na stabilitě sebehodnocení dítěte je posuzování jeho školní úspěšnosti. Dítě může postupem času svoji školní úspěšnost začít vnímat více kriticky, než tomu bylo předtím, jelikož se porovnává s ostatními spolužáky. V tomhle případě to může vést k nižšímu sebevědomí a motivaci pro další školní úspěchy a výkony. Atribuční styl, tedy to, jak dítě vnímá příčiny svých úspěchů a nezdaru je pro kladné sebehodnocení významné. Jestliže bude dítě svůj úspěch přisuzovat své snaze a schopnostem, a naopak na neúspěch bude pohlížet jako na příležitost k ponaučení, tak může docílit pozitivního sebehodnocení.

Na vývoji sebehodnocení dítěte se také podílí rodiče, dětská skupina a učitel, a to buď pozitivním nebo negativním způsobem. Na míře sebehodnocení se dětská skupina podílí tím, jaké schopnosti a vlastnosti si dítě v její přítomnosti připisuje. Učitel může významným způsobem dítě podpořit, ale do jisté míry v něm může vzbudit i pocit méněcennosti v případě, že jej před třídou ponižuje či ironizuje. A v neposlední řadě rodiče své dítě nejvíce podpoří tím, že mu vysvětlí, že jakákoliv chyba, které se v životě dopustí je příležitostí k jeho růstu, zdokonalení a učení (Langmeier, Krejčířová, 2006).

2.1 Přístup rodičů v období rozvodu k dítěti mladšího školního věku

Někteří jedinci jsou toho názoru, že děti mladšího školního věku bývají rozvodem jejich rodičů zasaženy více než děti jiných věkových skupin. V období mladšího školního věku je u dítěte rodina na prvním místě a rodiče jsou nejbližšími lidmi v jeho životě. A proto je logické, že odchod jednoho z rodičů může v dítěti vyvolat nejistotu a žal (Smith, 2004).

Jak jsme již výše uvedli, dítě mladšího školního věku má rozumovou zralost na vyšší úrovni než dítě předškolního věku a je mnohdy schopné na základě argumentů jeho rodičů vydedukovat z jakého důvodu k rozvodu došlo. V důsledku toho, že dítě celou situaci vnímá a dokáže si na ni vytvořit svůj vlastní názor je důležité, aby rodiče byli k dítěti zcela otevření a na jeho dotazy odpovídali upřímně (Špaňhelová, 2010).

Dalším důležitým bodem v jednání s dítětem o tak citlivé věci je nezapomenout na to, že i přes veškerou bolest a zlost, kterou cítíme vůči druhému partnerovi se stále jedná o rodiče našeho dítěte (O'Marová, McConnelová, 2013). Proto je velmi důležité při vedení rozhovoru s dítětem o našem partnerovi, abychom se o něm nevyjadřovali hanlivě, nepomlouvali ho a už

vůbec se nesnažili dítě proti němu poštvat (Špaňhelová, 2010). Jestliže nastane situace, kdy rodiče jeden druhého před dítětem pomlouvají, uvnitř dítěte může nastat chaos a nebude schopné odhadnout, který z jeho rodičů mluví pravdivě a na čí stranu se přiklonit. Podstatné je naučit se toho druhého respektovat a zejména před dítětem zůstat pozitivní a vyjadřovat se o něm hezky. Mluvit o našem bývalém partnerovi v hezkém slova smyslu může být však těžké za situace, kdy je opravdu nebezpečný nebo destruktivní. Autorka knihy *In Praise of Single Parents: Mothers and Fathers Embracing the Challenge* Shoshana Alexanderová (in O 'Márová, McConnelová, 2013) sdělila, že jedinou možností je pravdu sdělit milosrdně. V momentě, kdy dojde k rozvodu a my o druhém partnerovi hovoříme pouze kladně se dítě může začít ptát, proč k odloučení vlastně došlo, a dokonce může nabýt obavy, jestli se nechystáme opustit i jeho. Když se dítěti svěříme, že se na bývalého partnera zlobíme, umožníme tak dítěti projevit i jeho pocity, které s námi může prodiskutovat a možná se nám svěřít i on, že se na druhého partnera zlobí (Tamtéž, 2013).

Komunikace obou rodičů s dítětem je klíčová pro případ, že by dítě chtělo navštěvovat pouze jednoho z rodičů. V tento moment je nezbytné, aby rodiče dítěti vysvětlili, z jakého důvodu je důležité, aby se stýkalo s oběma rodiči. Vysvětlit mu, že některé věci budou lépe podány a vysvětleny od otce a jiné zase od matky. Otec svému synovi nebo dceři může podat lepší vysvětlení týkající se technických věcí nebo k tomu na jakém principu funguje hokej a matka je pro děti spíše jejich vrbou, kdy se jí svěřují s jejich nesnázemi a chodí si k ní pro útěchu a objetí. Každý z rodičů má nezastupitelné postavení podílející se na vývoji, výchově a rozvoji zájmů dítěte.

V předchozí kapitole jsem popisovala, že jedním z charakteristických znaků dítěte mladšího školního věku je „střízlivý realismus“, kdy vnímání dítěte již není ovlivněno fantazií, ale skutečnosti vnímá, tak, jak jsou. Dítě tedy velmi často konfrontuje jednoho z rodičů s informací, která mu byla sdělena druhým rodičem. Pravdy se chce dopátrat za každou cenu a velmi mu na ní záleží, a proto rodiče v tuto chvíli musí s dítětem jednat na rovinu, aby nedošlo k jeho zklamání či rozzlobení, že mu jeden z rodičů lhal (Špaňhelová, 2010).

3 Rozvod

„Rozvod manželství je jedním ze způsobů zániku manželství. Základní podmínkou zákona pro rozvod manželství je, že soužití manželů je hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení“ (Aperio, 2023).

Hovoříme o základním sankčním společenském opatření, které má zabránit vážným konfliktům mezi manželi, má ukončit problematické spolužití a dát možnost dalším životním perspektivám. Avšak jak bude později zmíněno, u většiny rozvedených partnerů konflikty přetrvávají i v době po rozvodu.

Častým předchůdcem rozvodového řízení je manželský rozvrat, při kterém dochází k zásadnímu narušení jedné či více základních rodinných funkcí na jejichž základě může dojít k rozvodu. Rozvod je tedy krajním řešením manželského rozvratu (Matějček, Dytrych, 1994).

Ač jsou v dnešní době ve společnosti rozvody velmi častým jevem hovoříme o jedné z nejnáročnějších situacích v životě člověka. Rozvod pro většinu lidí znamená rozpad jejich životního cíle, který společně s druhým partnerem vytvářeli a budovali. V situaci, kdy v průběhu manželství přišly na svět děti, je nezbytné se i po ukončení svazku s bývalým partnerem nadále skrze děti vídat a komunikovat mezi sebou vhodným způsobem. Což se často jeví jako obtížný úkol. Bývalý partner jakožto hlavní podpora v našem životě odchází a nám se může život bez něj zdát najednou úplně prázdný a k ničemu.

Kromě ztráty partnera jako blízkého člověka, často vymizí i další blízké vztahy, které byly udržovány v průběhu manželství společně. Po rozvodu je důležité tyto vztahy od základu přehodnotit a přebudovat, aby pro nás bylo snazší se s touthle situací co nejrychleji vyrovnat.

Nelze nezmínit, že i ekonomické ztráty, u nás vyšší zejména na straně ženy, bývají nemalé. Veškeré ztráty a nové nepříjemné situace, které vznikají v důsledku rozvodu se nepříznivě promítají do vztahu mezi bývalými partnery. Bývalý partner je nám neustálou vzpomínkou něčeho, co nám způsobilo bolest, a proto máme často tendenci si z něj udělat pomyslný terč, do kterého promítáme veškerou naši frustraci, která je způsobena onou životní situací. Reakce rozvádějících se osob představují širokou škálu, která může mít podobu fyzického odporu k bývalému partnerovi, neovladatelného hněvu, pomstychtivé fantazie, plánování nejrůznějších odplat a může skončit až u sebevražedných myšlenek či pokusech o sebevraždu.

Nevstřícné projevy se mezi lidmi vyskytují více než ty vstřícné, a proto ani rozvádějící se partneři nejsou žádnou výjimkou. Takže i ti jedinci, kteří šli do rozvodového procesu s tím, že budou jednat umírněným a vstřícným způsobem, se můžou v průběhu destruktivního

rozvodu dopouštět takových činů, v nichž, jak často přiznají – nepoznávají sami sebe. Při rozvodu je rovněž typické, že rodina rozvádějící osoby zaujme vůči bývalému partnerovi útočně-obranné postavení a mnohdy se zapojí či zahájí spory o majetek, způsob bydlení nebo přístup k dětem. Někteří jedinci však dokážou své projevy frustrace a zoufalství překonat a díky jejich síle a vůli se chovají v daných situacích odpovědně. Dlouhé soudní spory vedou většinou ti lidé, kteří s rozhodnutím druhého nedokážou smířit a chtějí za každou cenu dosáhnout toho svého. Veškeré vzpomínky jsou zapomenuty a mnohdy se bývalí partneři nejsou schopni shodnout na banálních záležitostech. Jejich vzájemná interakce je pak doprovázena řadou naschválů a touhou bývalému partnerovi ublížit a způsobovat mu v jeho životě nepříjemnosti (Matoušek, 2015).

Jakmile je manželství u konce, oba se mohou rozhodnout, zdali chtějí pokračovat v hořkém porozvodovém vztahu a utrpení, nebo začnou od začátku a na svém vztahu mezi sebou zapracují. Když už ne kvůli sobě, tak především kvůli dětem je důležité ponechat bolest způsobenou rozvodem minulostí a zajistit, aby náš vztah s bývalým partnerem na ně nepůsobil negativně. Rodiny, které se dokážou z bolesti a zklamání plynoucí z rozvodu vzpamatovat, mohou být mnohdy znovu zdravými a šťastnými rodinami. Avšak uznání této možnosti neznamená rozvod schvalovat. Zejména to znamená, že děti mohou být méně poškozené rozvodem s dobrým koncem, než nefungujícím a špatným manželstvím. Příkladem špatného manželství může být takové manželství, ve kterém zůstávají manželé i přesto, že jejich vzájemná láska k sobě samým již vyhasla. Tato falešná podoba lásky není pro děti skutečným vzorem milujícího vztahu, kterého by měli v dospělosti dosáhnout a budovat jej. Což může mít větší následek než samotný rozvod.

V současné době přibývá čím dál více rozvedených rodičů tolerujících vzájemné osobní hranice a rozvíjejících jejich vztah společného rodičovství, kdy spolu spolupracují, i přesto, že už si nejsou blízcí (O' Marová, McConnelová, 2013). Rodiče, kteří se díky svým dětem postaví zpátky rychle na nohy a jsou schopni vlastní pocity hněvu a uraženosti odložit stranou, s bývalým partnerem vycházet v dobrém a bez emocí se záměrem jejich společného zájmu a účasti na aktivitách jejich dítěte, je to nejlepší, co můžou pro jeho duševní pohodu v této situaci udělat (Smith, 2004).

Díky tomu pak děti často nemají pocit, že pochází z rozvrácené rodiny, byť třeba žijí ve dvou domácnostech (O' Marová, McConnelová, 2013).

4 Děti a rozvod

Od 70. letech 20. století byl zaznamenán značný nárůst studií týkajících se adaptace dětí na rozvod rodičů. Velké množství časných studií však měla metodologické nedostatky, kvůli kterým došlo k zpochybnění jejich výsledků. Například studie zaměřené na osamělé rodiče nerozlišovali mezi rodinami, kde je osamělý rodič z důvodu rozvodu, anebo kde byl pouze jeden z rodičů kvůli úmrtí druhého partnera.

Další studie pak byly kvalitativního rázu, kde byly zpravidla dotazovány matky na to, jak se jejich děti vyrovnávaly s rozvodem. Do této studie však nebylo zahrnuto kvantifikovatelné měření reakcí dětí a v důsledku toho výzkumníci došli k závěru, že rozvod dětem podstatně škodí. Na druhé straně výzkumníci, kteří využívali kvantitativní metody se zaměřili na děti z rozvedených rodin a děti z rodin úplných. Tento výzkum cílil na rozdílnost mezi dětmi v oblastech, jako jsou například deprese, sebeúcta nebo problémy s hraním.

Problém kvantitativní studie spočíval v tom, že mnohdy nebyly zohledněny i další proměnné jako je například socioekonomický status, díky kterému bychom mohli lépe porozumět tomu, proč se u dětí z úplné rodiny vyskytuje méně emocionálních a behaviorálních problémů, než u dětí jejichž rodiče jsou rozvedeni. Většina dřívějších výzkumů předpokládala, že klíčem k úspěšné socializaci je rodina úplná a rozvod označovali za traumatickou událost. Měření může být zaujaté v případě, že výzkumníci považují rozvod rodičů jako tragédii pro děti. Mnohdy se pak výzkum orientuje zejména na negativní dopad rozvodu na děti a pozitiva jsou opomenuty.

V rámci posledních desetiletí výzkumníci začali využívat pokročilejší statistické postupy a metodologie, které v kombinaci s rozsáhlejším výzkumem vedou ke spolehlivějším závěrům. Kvůli změnám ve společnosti dnes mohou výzkumníci nalézt odlišné výsledky než v minulosti. Dnešní společnost považuje rozvod za běžně vyskytující se jev a díky tomu se děti nemusejí cítit stigmatizovány. Tento fakt ve spojení s dostupnější pomocí v takových situacích přispívá k tomu, že děti mohou být v současnosti rozvodem zasažené méně než v předešlých letech (Rappaport, 2013).

4.1 Dopad rozvodu na děti

Jakýkoliv druh konfliktu mezi rodiči dítě vnímá jako hrozbu, jelikož se jedná o konflikt odehrávající se mezi dvěma nejdůležitějšími osobami v jeho životě (Matoušek, 2015). Jestliže se zaměříme na rozvod rodičů mnohdy nastává situace, že děti samotné si přejí, aby se jejich rodiče rozvedli. Taková přání dětí vyslovují nejčastěji v případě, kdy musí přihlížet

dlouhodobým konfliktům mezi jejich rodiči. Následně dochází k situaci, kdy jsou děti ve spojení s jedním rodičem proti tomu druhému, anebo jednoho z rodičů trvale odmítají. Běžně však děti touží žít s oběma rodiči a rozvod si nepřejí (Gjuričová, Kubička, 2003).

Malé děti rozvod jako takový ještě nejsou schopné plně pochopit, avšak dokážou vnímat, že se nachází v situaci, která je může ohrozit. Naopak starší děti jsou po rozumové stránce vyspělejší a zcela si uvědomují vážnost situace, se kterou se nedokážou ztotožnit a způsobuje jim trápení. I přesto, že je rozvod traumatizující událostí v životě dítěte v jakémkoliv věku, tak to, jak bude dítě tímto zásadním milníkem v jejich životě zasaženo závisí především na jeho rodičích (Procházková, 2014).

Důležité je neopomenout fakt, že vedle rodin rozvedených existuje velká řada vysoce konfliktních rodin, které žijí dlouhodobě v rodinném rozvratu, ale o rozvod z různých důvodů nezažádají (Matějček, Dytrych, 1994). Nedávné výzkumy uvádí, že se dětem adaptujícím se na rozvod daří lépe v porovnání s dětmi z nerozvedených rodin, kde panují dlouhodobé a opakované konflikty mezi rodiči. Jenom u 25 % dětí, které pochází z rozvedené rodiny se v dospělosti vyskytují dlouhodobé problémy. Dále se uvádí, že potíže, jimiž zmiňované procento dětí trpí nejsou zapříčiněny pouze rozvodem, ale především faktory souvisejícími s rozvodem. I když není pravidlem, že se dlouhodobé psychické potíže vyskytují u každého dítěte z rozvedené rodiny, tak to neznamená, že se jej rozvod netýká.

Jak jsme již zmiňovali samotný rozvod nebývá to, co může u dětí po rozvodu jejich rodičů vyvolat dlouhodobé psychické potíže. Jakmile se dítě přeneslo přes počáteční stres vyvolaný rozvodem je těchto pět faktorů příčinou toho, z jakého důvodu se u dítěte vyskytují potíže nadále i po rozvodu (Rappaport, 2013).

Dopad rodičovského konfliktu na děti

Jednou z nejvíce zabývaných se oblastí rozvodu je dopad rodičovského konfliktu na děti. Míra pravděpodobnosti, že dítě bude mít problémy s přizpůsobením se po rozvodu narůstá v případě, že bývá svědkem konfliktů jeho rodičů. To, jestli dítě postihnou internalizované nebo externalizované problémy závisí na míře intenzity konfliktu mezi rodiči. Novější studie poukazují na to, že kromě typu a míry vystavení dítěte tomuto konfliktu je také zásadní, jak daný konflikt rodiče mezi sebou vyřeší. Jakmile má hádka rodičů dobrý konec, tak jí dítě zvládá o něco lépe než dítě, jehož rodiče nejsou schopni spor ukončit. Dalším faktorem, který úzce souvisí s přizpůsobením se po rozvodu je individuální vnímání dítěte (Rappaport, 2013).

Dítě mladšího školního věku prožívá konflikt rodičů nejhrouběji. Začíná totiž rozumět slovům, která si dokáže vysvětlit, ale vážnost situace už odhadnout neumí. Nerozpozná tedy

jestli se jedná pouze o nedorozumění rodičů či hrozbu rozvodu, o kterém slyšelo mezi svými vrstevníky. Konflikt rodičů má vliv na vnímání pocitu bezpečí dítětem v každé jeho vývojové fázi. Díky tomu, že konflikt ovlivňuje i sebe odraz dítěte, tak je schopné si sáhnout pro svou vnitřní sílu a bránit se. Tohle všechno má vliv na jeho subjektivní vnímání konfliktních situací, které ho buď v životě posunou a něco naučí nebo jej budou blokovat v plynulém projevu emocí (Křištofová, 2022).

Duševní zdraví rodičů

Mnohdy nastane situace, že oba rodiče dospějí k tomu názoru, že rozvod bude nejrozumnějším řešením jejich problémů. Naopak však nastávají i situace, kdy se i přes rozpadající se manželství nechce jeden z rodičů rozvést a jen se bezmocně smiřuje s danou situací. Tím, že není s rozhodnutím druhého partnera vnitřně ztotožněný přicházejí pocity zrady, které vedou ke smutku, lítosti, vzteku a často i nenávisti. Zvládnout ukrýt všechny tyto pocity před dětmi je velmi obtížné a někdy až nereálné. Děti dokážou tyto reakce rodičů zřídka vyhodnotit jako běžné. V zásadě vnímají hlavně nešťastného rodiče, a protože jsou ještě dětmi může dojít k tomu, že se budou za tento smutek cítit vinní (Smith, 2004).

Děti z rozvedených rodin jsou vystaveny zvýšenému riziku problematického chování. Bylo prokázáno, že stejně jako rodičovské konflikty, tak i duševní zdraví rodičů může mít na dítě negativní vliv (Rappaport, 2013). Náročnou situací pro dítě bývá, kdy se převrací role a matka se svému dítěti zpovídá, jak je nešťastná a očekává od něj pochopení a útěchu. U některých rozvedených matek se vyskytuje zvýšená závislost na dítěti. Matky mají také často tendenci upírat se k tomu, že děti by měly milovat více svoji matku a vynahradiť jí všechno, v čem jí jeho otec zklamal (Matějček, Dytrych, 1994).

Výzkumy jsou nejčastěji zaměřeny na matku dítěte, jelikož to bývá hlavně ona, kdo je hlavním pečovatelem o dítě. Studie totiž naznačují, že problémy s duševním zdravím matky má větší negativní dopad na dítě než duševní zdraví jejich otce. Nezbytné je však zmínit to, že kdyby byl ve většině případů hlavním pečovatelem otec, mělo by na děti větší negativní vliv jeho duševní zdraví než duševní zdraví matek. Závěrem je nutné říct, že duševní zdraví rodičů dítě po rozvodu ovlivňuje, a to přímo i nepřímo (Rappaport, 2013).

Finanční dopady rozvodu a jejich vliv na dítě

Po ukončení manželství se oba partneři musí přizpůsobit nové situaci, kterou je rozdělení původní společné domácnosti na dvě oddělené. S rozdělením společné domácnosti

zároveň dochází i ke snížení finančního příjmu, a to především u matek, jelikož to bývají právě ony, komu je dítě svěřeno do péče.

I v dnešní společnosti stále přetrvává ten fakt, že muži jsou výdělečnější jako ženy. Když manželé sdílí společnou domácnost vzájemně se finančně podporují a výdělek muže z velké části pokrývá chod domácnosti a veškeré základní potřeby nutné pro život. Po rozvodu však nebývá zvykem, že otec přispívá matce s dítětem stejnou finanční částku, jako tomu bylo předtím. Obvykle je soudem či ústní dohodou mezi bývalými partnery stanovena výše výživného na dítě, která se však mnohdy nevyrovná příjmu, na který byly matky v domácnosti zvyklé (Teachman, Paasch, 1994).

Tato skutečnost vede bezprostředně k tomu, že jsou matky vystaveny stresové situaci, zdali budou schopné zabezpečit chod domácnosti a zajistit dítěti všechny jeho potřeby. Při nedostatku financí jsou děti velmi často limitovány v zájmech, které by chtěly rozvíjet a věnovat se jim, protože zkrátka není na jejich zaplacení. V důsledku toho mnohdy matky zůstávají v práci déle nebo si najdou ke stávající práci brigádu, což však vede k tomu, že dětem není věnována dostatečná pozornost a jsou většinu času bez dozoru (Rappaport, 2013).

To, že děti začnou trávit více volného času bez rodičů v nich může vyvolat pocit volnosti a také toho, že si můžou v podstatě dělat to, co chtějí. Matky, které mají dvě práce často vkládají do svých dětí až moc velkou důvěrou a nechávají veškerou odpovědnost na nich. Na základě toho se některé děti můžou zhoršit ve školním prospěchu, anebo inklinovat k partě delikventně se chovajících kamarádů.

5 Emoce: reakce dětí

„Většina dětí prožívá emoce bezprostředně, intenzivně až syrově, ale ze všeho nejvíc mimovolně – tedy bez omezení zábranami, které si lidé postupně vytvářejí“ (Černý, Grofová, 2013, s. 9).

To, jak bude dítě emočně zasaženo a jaké negativní dopady rozvodu se u něj následně projeví, záleží bezprostředně na intenzitě konfliktu mezi jeho rodiči a také toho, jaký postoj ke konfliktu zaujmou. Zhruba 70 % rozvodů sice způsobí bolest a smutek u všech členů rodiny, avšak rodiče dají před negativním jednáním a emocemi přednost zodpovědnosti a láskyplnému přístupu k jejich dětem, a právě takové rodiny jsou schopny v následujících dvou letech nalézt novou stabilitu. Zbylé procento však zažívá rozvody s nelehkým až destruktivním průběhem, kdy jím děti bývají nejvíce zasaženy a můžou se u nich projevit následující symptomy (Lawick in Šašková, Tichá, 2021).

Pocit viny

Velmi často dochází k tomu, že se dítě považuje za viníka rozvodu jeho rodičů (Smith, 2004). Tato obvinění jsou nejčastěji doprovázena myšlenkami, že ono nese vinu za to, že jsou jeho rodiče v rozporu, že kdyby bylo hodné a lépe se učilo nebo naopak v horším případě, kdyby dítě vůbec nepřišlo na svět, rodiče by měli méně starostí a určitě by se nehádali. Tyto myšlenky a pocity viny dítě dohání k tomu, že není šťastné, není samo se sebou spokojeno, a dokonce může odmítat i své kamarády a uzavírat se samo do sebe.

Je nezbytné, aby rodiče zasáhli kdykoliv, kdy jejich dítě projeví jakékoliv známky sebeobviňování se z jejich rozvodu. Dítě je vždy třeba ujistit, že rodič zásadně s jeho tvrzením nesouhlasí, a že si nepřejí, aby se trápilo něčím, co samo nezavinilo. Díky pohotové reakci rodičů a jejich láskyplnému vysvětlení dítěti, že není vinno, může dítě svůj názor přehodnotit a dále již vinu nepocítovat (Špaňhelová, 2012).

Deprese

Deprese bývá jednou z nejčastějších reakcí dítěte na rozvod jeho rodičů. Charakteristickým znakem dítěte trpící depresemi je nízké sebevědomí, nešťastný pocit, který plyne z opuštěnosti jednoho z rodičů a velmi často se děti distancují od svých kamarádů. Počátkem deprese bývá mnohdy otázka: „Proč se to stalo právě mně?“ Dítě si tuto otázku neustále promítá v hlavě s cílem si celou situaci nějakým způsobem racionálně vysvětlit.

Zejména děti kolem sedmého a osmého roku mají sklon k sebevražedným myšlenkám, hlavně tehdy, když mají pocit, že o něj ani jeden z rodičů nestojí. Připadají si rodiči odmítané a zavržené, i přesto, že to tak není. Děti pomýšlí na to, že když zemřou, tak druhému rodiči, který není v rodině přítomen způsobí takovou bolest a utrpení, kterou zažívají oni. Celý tento proces je velmi individuální a může trvat i roky (Smith, 2004). Úkolem rodičů je být dítěti neustále na blízku, dokazovat mu jejich lásku a ujišťovat ho, že i přesto, že spolu nesdílí jednu domácnost mají o své dítě zájem. V případě zaznamenání jakýchkoliv sebevražedných myšlenek či činů dítěte, je vhodné vyhledat odbornou pomoc.

Smutek, ztráta a osamělost

Nejzřetelnější emocí dítěte, kterou během tohoto období zažívají je smutek a pocit ztráty, který může následně vést k pocitu osamělosti. Pro některé děti je projevení smutku před ostatními nekomfortní, a proto se jej snaží skrývat a v momentě, kdy jsou sami dávají smutek najevo a potají pláčou (Imlaufová, 2022). Naopak jiné děti dávají svůj smutek najevo pláčem kdekoliv a kdykoliv. Zažívají návaly smutku, které je pohltily natolik, že nejsou schopny myslet na cokoli jiného, což má často za následek nesoustředěnost ve škole a zhoršený školní prospěch (Smith, 2004).

Ještě náročnější to pro dítě bývá za situace, kdy nemá možnost svůj smutek sdílet ani s jedním z rodičů. Příkladem je situace, kdy si jeden z rodičů najde novou spřízněnou duši a zažívá pocit štěstí, a naopak opuštěný rodič prožívá kvůli rozhodnutí bývalého partnera zlost a hněv. Ani s jedním rodičem dítě neuzná za vhodné truchlit, jelikož by jednomu z nich mohlo překazit radost a tomu druhému nechce přidělovat starosti navíc. Z tohoto úhlu pohledu bývá rozvod rodičů pro dítě ještě obtížnější než úmrtí člena rodiny, kdy smutek pociťuje celá rodina (Imlaufová, 2022). „*Děti, jejichž smutek nikdo nesdílí, často trpí pocitem osamělosti*“ (Smith, 2004, s. 50).

V této kapitole jsem shrnula ty nejčastější a nejzávažnější reakce dětí na spor či rozvod rodičů. Je jich však celá řada. Jako další bych mohla zmínit noční děsy, pomočování, zhoršení školního prospěchu, rozporuplné pocity, vztek, úzkost, strach a zmatek. Je nezbytné podotknout, že v případě zaznamenání jedné z výše uvedených reakcí u dítěte je nutné ji zavčas řešit.

6 Formy péče o děti po rozvodu

V minulém století společnost zastávala názor takový, že dítě by mělo být po rozvodu svěřeno do výhradní péče matky. Otec měl jen malou šanci, že dítě bude svěřeno do jeho péče. V tehdejší společnosti se totiž předpokládalo, že otec bude nezastupitelnou roli matky respektovat.

V polovině sedmdesátých let však dochází ke zlomu a přetrvávající názor o tom, že dítě by mělo být po rozvodu svěřeno do výhradní péče matky je považován za diskriminační vůči mužům. Svěření dítěte do péče se mělo opírat zejména o schopnosti související s péčí o dítě bez ohledu na pohlaví.

Od konce sedmdesátých a počátku osmdesátých let se rozhodnutí o stanovení jednoho z rodičů opatrovníkem a toho druhého pouhým návštěvníkem označovalo za nerovnoprávné a v důsledku toho stoupla ve světě přízeň o střídavou péči. Střídavá péče byla totiž takové řešení, které představovalo spravedlivé rozdělení odpovědnosti o dítě a zejména času stráveného s ním pro oba rodiče. V České republice byl institut střídavé péče zaveden v roce 1998. V současné době můžeme tedy rozlišit celkem tři možnosti porozvodové péče o dítě: výhradní péče jednoho z rodičů, střídavá péče a společná péče (Matoušek, 2015).

Výlučná péče jednoho z rodičů

Výlučná péče jednoho z rodičů je nejčastěji vyskytující se forma porozvodové péče a dítě je v rámci ní svěřeno do péče pouze jednomu z rodičů, a to tedy buď matce anebo otci. Oběma rodičům zůstávají rodičovská práva v plném rozsahu, avšak rodiči, kterému dítě nebylo svěřeno do péče je navíc stanovena vyživovací povinnost. Tentýž rodič má rovněž právo na styk se svým dítětem. Úprava tohoto styku však není povinná a soud o ní rozhodne pouze v případě podání návrhu jednoho z rodičů. Úprava styku o dítě ve většině případech probíhá v rámci slovní dohody a časových možnostech rodičů (Šenkýř, 2021).

Jak jsme již zmiňovala existuje mnohem více případů, kdy je dítě svěřeno do výhradní péče matky než otce. V naší společnosti je na svěření dítěte do péče matky pohlíženo jako na jistou samozřejmost a povinnost matky, ale v případě svěření dítěte do péče otci je tento čin hodnocen velmi kladně, jelikož to není tak často vyskytující se jev.

Ještě předtím, než bude dítě svěřeno do péče pouze jednomu z rodičů je nezbytné, aby bylo seznámeno s tím, co se pro něho v rámci nově vzniklé situace mění a co zůstává při starém. Děti zpravidla zajímá, zdali budou i nadále navštěvovat rodiče odcházejícího, zůstanou-li pro ně stále prarodiči a jak často budou navštěvovat toho rodiče, který z domácnosti odchází. Dítě

tyto skutečnosti přijme velmi dobře a rozumně za předpokladu, že mu jsou sděleny rodičem, kterému věří, má k němu bližší vztah a jeho sdělení probíhá klidně bez zbytečných hysterií (Márová, Matějček, Radvanová, 1977).

Střídavá péče

Střídavá péče představuje další možný způsob porozvodové péče o dítě. Volba střídavé péče o dítě je v České republice možná až od roku 1998, do té doby zastával rodičovskou odpovědnost ten rodič, kterému bylo dítě výhradně svěřeno do péče. Střídavá péče v praxi znamená, že dítě pobývá střídavě u jednoho a u druhého rodiče. Délka tohoto pobytu se odvíjí od slovní dohody rodičů.

Jednou z možností nabízející praktikování střídavé péče je ta, že dítě žije v jedné domácnosti po celou dobu a tím, kdo jej navštěvuje a střídá se u něj jsou jeho rodiče. Tato varianta je pro dítě nejpřirozenější, jelikož má i nadále jeden domov a jedno zázemí. Avšak s tímto způsobem střídavé péče se můžeme setkat velmi ojediněle, protože k jeho fungování je zapotřebí existence tří bytů. V průběhu jeho praktikování se můžou projevit i další negativní stránky, a to například zvýšená únava rodičů úzce související s neustálým stěhováním se z jednoho bytu do druhého anebo vznik sporů spjatých s fungováním a údržbou této společné domácnosti.

Druhá možnost funguje na principu opačném. Ten, kdo se v pravidelných časových intervalech stěhuje je dítě. Tento způsob střídavé péče bývá pro dítě zpravidla náročnější, jelikož se musí adaptovat na nově vzniklou situaci, která obnáší pravidelné stěhování se z jednoho bytu do druhého a také přijmutí faktu, že má dítě najednou domovy dva. Některé děti se adaptují bez problémů, a naopak jiné děti adaptace nejsou schopni a ani jedno z obydlí nepovažují za svůj domov.

Pro dítě mladšího školního věku vzrůstá důležitost stálého a pravidelného kontaktu se svými kamarády. Dítě začne pociťovat mnohem větší potřebu jistoty svého místa mezi kamarády v momentě, kdy se jeho rodiče rozvádějí. Střídavou péči je tedy možné praktikovat pouze za předpokladu, že oba rodiče bydlí v blízkosti školy a zájmových kroužků dítěte. Je nezbytné, aby rodiče v rámci střídavé péče v průběhu období mladšího školního věku dodržovali stejný přístup týkající se plnění školních povinností a mimoškolních aktivit. Dítěti by taktéž rovněž neprospívalo, kdyby se jeho rodiče neshodli na volbě trávení jeho volného času a jednotlivé zájmy dítěte by v průběhu jeho pobytu u nich ignorovali (Klimeš, Špaňhelová, 2011).

Na závěr je nutno říct, že střídavá péče je vhodná pouze pro nekonfliktní rodiče, kteří se na formě této péče shodli společně. Velkou výhodou v tomhle případě sehraje skutečnost, že dítě díky ní nemusí čelit pocitu ztráty odcházejícího rodiče. Jestliže je však střídavá péče zvolena konfliktními rodiči má ve většině případech negativní dopad na duševní vývoj dítěte. Studie zaměřené na konfliktní rodiny s tímto porozvodovým uspořádáním ukazují, že jejich děti mívají větší problémy s chováním a jsou emočně nevyrovnané. Z tohoto důvodu se tedy obecně konfliktním rodinám nedoporučuje volba střídavé péče (Spoustová, 2023).

Společná péče

Společná péče představuje poslední možný způsob porozvodové péče o dítě. V rámci společné péče dítě bydlí v jednom a tom samém prostředí a střídavě jej navštěvují rodiče, jedná se tedy o opak péče střídavé. Forma společné péče je velmi vhodným způsobem porozvodového uspořádání, a to zejména pro dítě. Dítě si nemusí zvykat na dvě odlišná prostředí a může za svůj domov považovat stále to jedno stejné, ve kterém se střídají jeho rodiče. Z pohledu rodičů se může jednat o vyhovující způsob porozvodové péče do doby, než dojde ke střetu odlišných názorů týkajících se upořádání a chodu domácnosti. V takovém případě je pak lepší přejít k jiné formě péče o dítě.

7 Doplněná rodina

Matějček (1994, s. 66) definoval doplněnou rodinu jako takové rodinné seskupení, „v němž jeden z manželského páru je vlastním biologickým rodičem dítěte, kdežto ten druhý je dítěti cizí a tedy nevlastní“.

Doplněnou rodinu není možné označit za přirozeně vzniklý jev, jelikož vzniká pouze za předpokladu rozpadu původní rodiny, alespoň jednoho z partnerů, který je rodičem. I přesto se v důsledku vysoké rozvodovosti v naší společnosti nejedná o něco nezvyklého. Je naprosto přirozeným procesem, že si dospělí jedinci a zároveň rodiče budou s odstupem času hledat nové životní partnery a prožívat opětovné zamilování se. Doplněná rodina se tak stává něčím zcela přirozeným díky nově vzniklému partnerství.

Je důležité zmínit, že primární rodina dítěte je utvářena především na základě přirozených biologických vazeb, a naopak ta doplněná je založena na základě vzájemných citových pout a interakci, která je velmi proměnlivá a odvíjí se od každodenního dění, a proto může být velmi nestabilní (Smrž, 2018). Ta skutečnost, že není mezi dítětem a novým partnerem od malička budována citová vazba a vztah jako, tomu je u rodiče biologického způsobuje, že vzájemná důvěra mezi nimi nevzniká přirozeně a je nutné ji budovat (Antier, 2005).

Dítě vyrůstající v neúplné rodině bývá velmi fixované na toho rodiče, se kterým i nadále sdílí společnou domácnost. Je plné obav a strachu, aby jej nakonec neopustil i on. Takové dítě si ani nepřipouští, že by si jednoho dne maminka nebo tatínek mohli najít nového partnera a budovat s ním nový rodinný život. Zažilo už totiž jednu bolestivou ztrátu a jeho obavy o odchodu i druhého rodiče jsou natolik silné, že se jim nový partner zprvu může zdát jako někdo, kdo mu přišel maminku či tatínka ukrást (Márová, Matějček, Radvanová, 1977).

Důležité je neuspěchat seznámení dítěte s novým partnerem v případě, že se prozatím jedná o pouhou známost a jste v procesu poznávání se. V tento okamžik postačí, když dítěti bude opatrně sděleno, že jste potkali někoho, koho byste chtěli i nadále poznávat (Poupětová, 2009). Jakmile dojdete k rozhodnutí, že v budování vztahu s novým partnerem chcete pokračovat i nadále a vidíte v něm budoucnost, tak až tehdy je vhodné dítě s partnerem seznámit a postupně jej zapojovat do vašich společných aktivit. Seznamování by mělo být pozvolné a podřizovat se zejména dítěti a jeho přáním (Smrž, 2018). Vnucování partnera dítěti málokdy dopadne ve váš prospěch, a ba naopak si dítě může na nového partnera vytvořit averzi a dále již v seznamování nebude chtít pokračovat. Jak dítě, tak i nový partner potřebují dostatek času a prostoru, aby si na sebe vzájemně zvykli (Poupětová, 2009).

Už na samotném počátku, kdy dochází k prvním stráveným chvílím jakožto nové rodiny se mnohdy projeví první neshody a nezájem dítěte se nadále seznamovat a pokračovat v trávení společného času s novým partnerem. V tento moment je nezbytné dítě zcela respektovat. Respektovat jeho pocity a nechť trávit s někým novým svůj čas, který by radši prozatím věnoval pouze svojí matce anebo otci. Dále je důležité s dítětem o dané situaci otevřeně komunikovat, co ho trápí a co by třeba chtělo jinak (Smrž, 2018).

Jestliže rodič nemá dítě ve výhradní péči a tráví společný čas omezeně, doporučuje se jej rozdělit na čas strávený pouze s dítětem a čas strávený dohromady i s novým partnerem. Dítě totiž často špatně snáší, když se o tento vzácný čas s rodičem musí dělit i s někým jiným. Může mít pak pocit, že si rodič jejich vzájemného času neváží a nový partner mu je přednější.

Druhý rodič může v této situaci dítěti velmi pomoci tím, jestliže bude nového partnera svého bývalého manžela či manželky respektovat. Pro dítě pak bývá snazší nevlastního rodiče přijmout, protože zjistí, že je v pořádku, že si jeho otec či matka našli někoho nového (Poupětová, 2009).

II Praktická část

Praktická část za pomoci kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření zjišťuje, jak dnes již dospělí jedinci vnímají s odstupem času rozvod svých rodičů, který prožili v období mladšího školního věku.

8 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je zjistit, jak dnes již dospělí jedinci retrospektivně vnímají rozvod svých rodičů, který prožili v období mladšího školního věku.

9 Výzkumné předpoklady

Na základě stanoveného cíle byly stanoveny následující výzkumné předpoklady:

- **Výzkumný předpoklad 1 (VP1):** Více jak 60 % dnes již dospělých dětí se považovalo vinnými za rozvod svých rodičů.
- **Výzkumný předpoklad 2 (VP2):** Více jak 75 % dnes již dospělých dětí má kladný vztah s oběma rodiči.
- **Výzkumný předpoklad 3 (VP3):** Více jak 77 % dnes již dospělých dětí nepovažuje za příčinu negativního vztahu s rodiči jejich rozvod.
- **Výzkumný předpoklad 4 (VP4):** Více jak 62 % dnes již dospělých dětí se kvůli rozvodu nestresovalo anebo neprožívalo jiné negativní emoce.
- **Výzkumný předpoklad 5 (VP5):** Více jak 85 % dnes již dospělých dětí mělo možnost vyjádřit svůj názor, se kterým z rodičů chtěly po rozvodu žít.

10 Popis sledovaného vzorku

Výzkum byl mířen pouze na ty osoby, které v období mladšího školního věku, tedy od 6 do 11 let prožily rozvod svých rodičů a v současnosti mají více jak 20 let.

11 Postup při sběru dat

Po zpracování dotazníku jsem jej prostřednictvím sociálních sítí – Facebook rozposlala vhodným respondentům k jeho vyplnění. Vyplnění dotazníku bylo zcela dobrovolné a k jeho vyplnění nebyl nikdo nucen. Respondenti byli předem upozorněni, že získané výsledky budou využity pro výzkum bakalářské práce, a to zcela anonymně. V případě, že by někdo z oslovených respondentů nechtěl být součástí výzkumného šetření, tak jej nemusel vyplňovat.

12 Metody zpracování dat

Pro získání dat jsem zvolila kvantitativní výzkum formou dotazníku. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 83 respondentů a získané výsledky budou následně demonstrovány prostřednictvím tabulek a grafů.

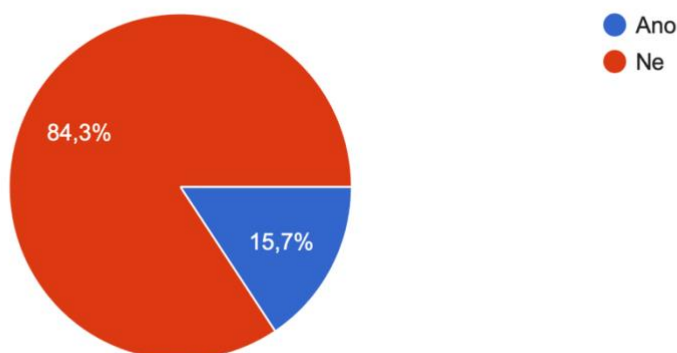
13 Vyhodnocení výsledků výzkumu

Výzkumný předpoklad 1 (VP1): Více jak 60 % dnes již dospělých dětí se považovalo vinnými za rozvod svých rodičů.

Graf č. 1 – **Dával/a jste si rozvod rodičů za vinu?**

Dával/a jste si rozvod rodičů za vinu?

83 odpovědí

(zdroj: vlastní zpracování)

Tabulka č. 1 – **Dával/a jste si rozvod rodičů za vinu?**

ANO	NE
13	70

(zdroj: vlastní zpracování)

Z výše uvedeného grafu a tabulky vyplývá, že si rozvod rodičů dávalo za vinu pouze 13 z 83 (tj. 15,7 %) dnes již dospělých dětí a zbylých 70 (tj. 84,3 %) dětí si rozvod za vinu nedávalo.

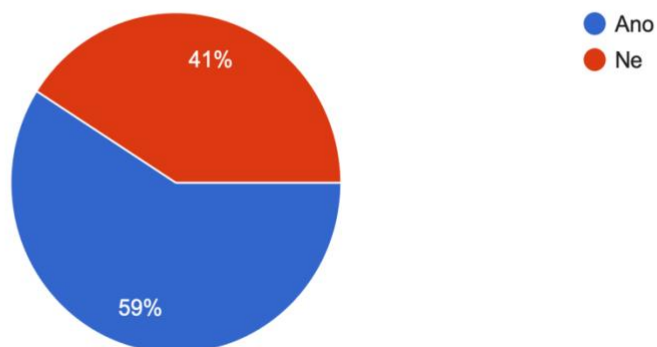
VP1 **nebyl** tedy **potvrzen**, protože pouze 13 (tj. 15,7 %) dnes již dospělých dětí si rozvod rodičů dávaly za vinu.

Výzkumný předpoklad 2 (VP2): Více jak 75 % dnes již dospělých dětí má kladný vztah s oběma rodiči.

Graf č. 2 – Máte s oběma rodiči kladný vztah?

Máte s oběma rodiči kladný vztah?

83 odpovědí

(zdroj: vlastní zpracování)

Tabulka č. 2 – Máte s oběma rodiči kladný vztah?

ANO	NE
49	34

VP2 byl, že více jak 75 % dnes již dospělých dětí má kladný vztah s oběma rodiči. Z uvedeného grafu a tabulky však můžeme vyčíst, že kladný vztah rodiči má pouze 49 (tj. 59 %) dnes již dospělých dětí a zbylých 34 (tj. 41 %) kladný vztah s rodiči nemají.

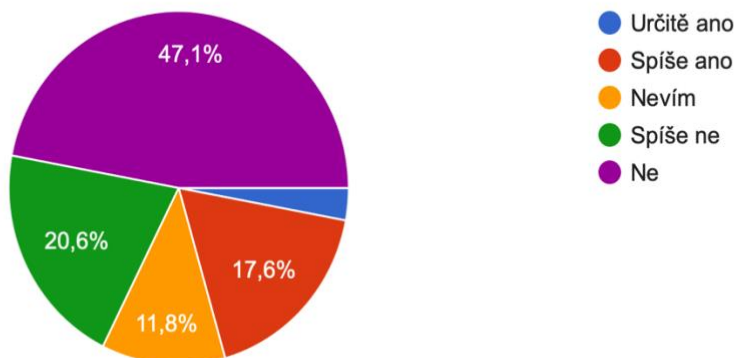
VP2 byl proto **vyvrácen**.

Výzkumný předpoklad 3 (VP3): Více jak 77 % dnes již dospělých dětí nepovažuje za příčinu negativního vztahu s rodiči jejich rozvod.

Graf č. 3 – **Myslíte si, že rozvod byl příčinou Vašeho negativního vztahu s rodiči?**

Myslíte si, že rozvod byl příčinou Vašeho negativního vztahu s rodiči?

34 odpovědí

(zdroj: vlastní zpracování)

Tabulka č. 3 – **Myslíte si, že rozvod byl příčinou Vašeho negativního vztahu s rodiči?**

URČITĚ ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE
1	6	4	7	16

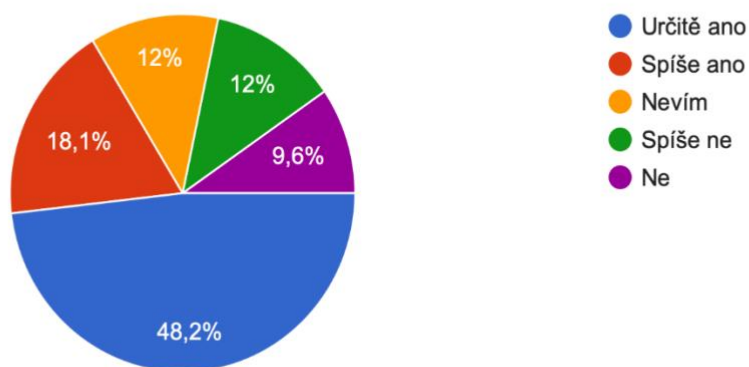
Více jak polovina dotázaných se přiklání k tomu, že rozvod nebyl příčinou negativního vztahu s jejich rodiči. Z celkového počtu se pouze 7 (tj. 20,5 %) respondentů domnívá, že rozvod byl příčinou negativního vztahu s jejich rodiči.

VP3 byl, že více jak 77 % respondentů nepovažuje za příčinu negativního vztahu s rodiči jejich rozvod, a proto se VP3 **nepotvrdil**.

Výzkumný předpoklad 4 (VP4): Více jak 62 % dnes již dospělých dětí se kvůli rozvodu nestresovalo anebo neprožívalo jiné negativní emoce.

Graf č. 4 – Měl/a jste někdy pocit, že jste se kvůli rozvodu stresoval/a anebo prožívala jiné negativní emoce?

Měl/a jste někdy pocit, že jste se kvůli rozvodu stresoval/a anebo prožíval/a jiné negativní emoce?
83 odpovědí

(zdroj: vlastní zpracování)

Tabulka č. 4 – Měl/a jste někdy pocit, že jste se kvůli rozvodu stresoval/a anebo prožívala jiné negativní emoce?

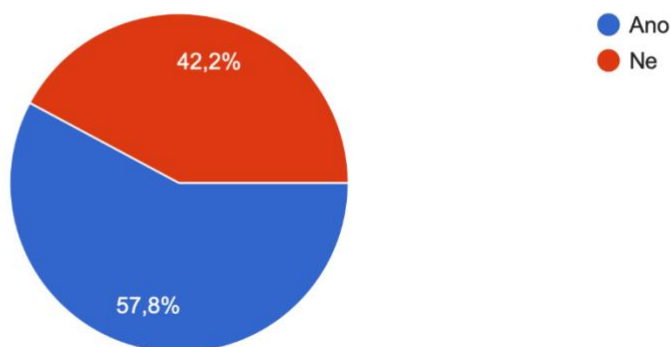
URČITĚ ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE
40	15	10	10	8

Z výše uvedeného grafu a tabulky vyplývá, že VP4 **nebyl potvrzen**. VP4 zněl totiž tak, že více jak 62 % dotazovaných se kvůli rozvodu nestresovalo nebo neprožívalo jiné negativní emoce. Většina respondentů se však přiklání k tomu, že kvůli rozvodu stres či jiné negativní emoce prožívali.

Výzkumný předpoklad 5 (VP5): Více jak 85 % dnes již dospělých dětí mělo možnost vyjádřit svůj názor, se kterým z rodičů chtěly po rozvodu žít.

Graf č. 5 – Měl/a jste možnost vyjádřit svůj názor, se kterým z rodičů chcete žít?

Měl/a jste možnost vyjádřit svůj názor, se kterým z rodičů chcete po rozvodu žít?
83 odpovědí

(zdroj: vlastní zpracování)

Tabulka č. 5 - Měl/a jste možnost vyjádřit svůj názor, se kterým z rodičů chcete žít?

ANO	NE
48	35

Z výše uvedeného grafu a tabulky můžeme vyčíst, že pouze 48 (tj. 57,8 %) dnes již dospělých dětí mělo možnost vyjádřit svůj názor na to, s kterým z rodičů by chtěly po rozvodu žít. Zbylých 35 (tj. 42,2 %) tuto možnost vůbec neměli.

VP5 tudíž **nebyl potvrzen**, jelikož jeho znění bylo, že více jak 85 % dotazovaných mělo možnost vyjádřit svůj názor, se kterým z rodičů chtěli po rozvodu žít.

Diskuze

V teoretické části jsme uvedli, že rozvodovost je velmi častým a běžně se vyskytujícím jevem ve společnosti. Také však bylo zmíněno, že rozvod dítě může poznamenat méně za okolnosti, že se pro něj rozhodne ta rodina, u které se vyskytují dlouhodobé a opakující se konflikty. V takovém případě je rozvod více než žádoucí a rodiče by neměli dovolit, aby dítě v jakémkoliv věku vystavovali jejich konfliktům a mohli tak dítěti způsobit výše zmiňované psychické potíže.

Díky dotazníkovému šetření, který byl směřován k takovým respondentům, kteří zažili rozvod v rozmezí od svého šestého až jedenáctého věku a v současnosti jsou již dospělými jedinci, jsme zjistili, jak s odstupem času onen rozvod rodičů vnímají. V kapitole předchozí byly uvedeny výsledky výzkumného šetření, jež byly orientovány na ověření stanovených výzkumných předpokladů. Tato kapitola bude směřovat k výsledkům výzkumného šetření a komentářům s nimi spojených.

V rámci bakalářské práce bylo stanoveno celkem pět výzkumných předpokladů:

- **Výzkumný předpoklad 1 (VP1):** Více jak 60 % dnes již dospělých dětí se považovalo vinnými za rozvod jejich rodičů.
- **Výzkumný předpoklad 2 (VP2):** Více jak 75 % dnes již dospělých dětí má kladný vztah s oběma rodiči.
- **Výzkumný předpoklad 3 (VP3):** Více jak 77 % dnes již dospělých dětí nepovažuje za příčinu negativního vztahu s rodiči jejich rozvod.
- **Výzkumný předpoklad 4 (VP4):** Více jak 62 % dnes již dospělých dětí se kvůli rozvodu nestresovalo anebo neprožívalo jiné negativní emoce.
- **Výzkumný předpoklad 5 (VP5):** Více jak 85 % dnes již dospělých dětí mělo možnost vyjádřit svůj názor, se kterým z rodičů chtěly po rozvodu žít.

VP1 zněl, že „*Více jak 60 % dnes již dospělých dětí se považovalo vinnými za rozvod jejich rodičů.*“ Jak jsme výše uvedli, pocit viny bývá jednou z negativních reakcí dítěte na rozvod, kterou je potřeba ze strany rodičů zavčas zastavit a vysvětlit dítěti, že se v žádném případě nesmí cítit vinno za něco, co nezpůsobilo. V rámci dotazníkového šetření **VP1 nebyl potvrzen**, a to z toho důvodu, že si rozvod rodičů dávalo za vinu pouze 13 (tj. 15,7 %) dotazovaných. Výzkumné šetření č.1 bylo vzhledem k získaným výsledkům stanoveno velmi skepticky, což však plynulo ze zkušenosti, jak osobních, tak i blízkého okolí.

VP2 byl stanoven tak, že „*Více jak 75 % dnes již dospělých dětí má kladný vztah s oběma rodiči.*“ V dotazníkovém šetření bylo zjištěno, že kladný vztah s oběma rodiči má

pouhých 49 (tj. 59 %) respondentů, a proto byl **VP2 vyvrácen**. VP2 byl stanovován na základě rozhovorů vedených s blízkými přáteli, kteří si prošli stejnou životní událostí a potvrdili mi, že i přesto, že v dětství vztah s oběma rodiči nebyl ideální, tak u většiny došlo během dospělosti ke změně a dodnes vycházejí s oběma rodiči zadobře.

Ačkoli více jak polovina dotazovaných odpověděla na VP2 ANO, tak stále velká část, a to 34 (tj. 41 %) respondentů odpověděla, že kladný vztah s oběma rodiči nemají. V dalším výzkumném předpokladu, se tedy dozvíme, zdali ti respondenti, kteří odpověděli na VP2 NE přisuzují negativní vztah s rodiči onomu rozvodu.

VP3 tedy navazuje na VP2 a je ve znění, že „*Více jak 77 % dnes již dospělých dětí nepovažuje za příčinu negativního vztahu s rodiči jejich rozvod.*“ Pouze 7 (tj. 20,5 %) z 34 dotazovaných se domnívají, že rozvod byl příčinou jejich negativního vztahu s rodiči a zbylých 26 respondentů negativní vztah s rodiči rozvodu nepřisuzují. **VP3 tudíž nebyl potvrzen.**

V rámci VP3 jsme došli k zjištění, že rozvod může být mnohdy natolik citlivou událostí, že znamená vztah dítěte s rodičem.

„*Více jak 62 % dnes již dospělých dětí se kvůli rozvodu nestresovalo anebo neprožívalo jiné negativní emoce.*“ Takové bylo znění VP4. Získané výsledky dotazníkového šetření však tento předpoklad vyvrátily, a proto **nebyl VP4 potvrzen**. Na VP4 totiž nadpoloviční většina odpověděla, že kvůli rozvodu stres či jiné negativní emoce pociťovala. Získané výsledky opět potvrzují, že rozvod bývá po psychické stránce velmi náročný a může dítě do značné míry poznamenat. V případě, že je dítě rozvodem velmi zasaženo a objeví se u něj výše zmiňované reakce na rozvod, je nezbytné vyhledat odborníky.

Nejvíce překvapivý výsledek výzkumného šetření byl dle mého názoru VP5, jehož znění bylo, že „*Více jak 85 % dnes již dospělých dětí mělo možnost, vyjádřit svůj názor, se kterým z rodičů chtěly po rozvodu žít.*“ Avšak v rámci dotazníkové šetření odpovědělo z celkových 83 dotazovaných pouhých 35 (tj. 42,2 %) respondentů, že tuto možnost neměli a **VP5 byl tím pádem vyvrácen.**

Výsledek VP5 byl pro mě překvapivý nejvíce z toho důvodu, že jsem sama jako malé dítě měla možnost se vyjádřit, se kterým rodičem bych chtěla po rozvodu sdílet společnou domácnost. I přesto, že jsem byla velmi malá, tak mi tato možnost byla poskytnuta a stojím si dodnes za tím, že rodiče udělali správné rozhodnutí. Za mě je tedy nejlepším řešením poskytnout dítěti možnost vyjádřit se, se kterým z rodičů by chtělo i nadále sdílet společnou domácnost.

Zbývající výsledky výzkumu z dotazníkového šetření byly uvedeny v kapitole s názvem přílohy. V příloze č. 1 můžeme z grafu č. 6 vyčíst, že dominantním věkem, v kterém dnes již dospělé děti prožily rozvod svých rodičů je 6 a 11.

21 (tj. 25,3 %) dotazovaných prožilo rozvod rodičů v jejich šesti letech a 28 (tj. 33,7 %) dotazovaných zažilo rozvod během svého jedenáctého roku života. Z grafu č. 7, který se nachází v příloze č. 2 vyplývá, že nejpočetnější věkovou skupinou respondentů byla skupina od 20 do 25 let. Další početnější skupinou pak byla od 26 do 35 let a zbylé skupiny zastupovaly respondenti v menších počtech.

V příloze č. 3 se nachází graf č. 8, jenž navazuje na otázku z VP5 a můžeme z něj vyčíst, že 58 (tj. 69,9 %) respondentů bylo svěřeno do výhradní péče matky, dalších 12 (tj. 14,5 %) do výhradní péče otce a zbylých 13 (tj. 15,7 %) respondentů žilo střídavě u matky a u otce.

Graf č. 9, který se nachází v příloze č. 4 navazoval na graf č. 8 v případě, že respondenti v grafu č. 8 uvedli, že byli svěřeni do výhradní péče matky či otce. Z grafu č. 9 můžeme vyčíst, že nadpoloviční většina by zpětně výběr rodiče, ke kterému by byla po rozvodu svěřena do péče neměnila a pouze 3 (tj. 4,3 %) respondenti z celkových 70 dotazovaných by výběr rodiče zpětně změnili.

V příloze č. 5 se nachází poslední graf č. 10, z kterého vyplývá, že 74 (tj. 89,2 %) dotazovaných je s rozvodem, jakožto životní situací vyrovnaných. Avšak zbylých 9 (tj. 10,8 %) respondentů nejsou s rozvodem vyrovnaní dodnes.

V poslední příloze č. 6 se nachází pouze tabulka č. 11, kam byla zařazena ta nejčastěji opakující se slova, která si respondenti vybavili ve spojení s rozvodem. Nejpočetnější byla slova negativní, která se v odpovědích respondentů vyskytovala nejvíce. Další velmi často vyskytující se slova byla slova neutrální. A nejméně vyskytujícími se slovy, která si respondenti vybavili byla slova pozitivní.

Závěr

Předložená bakalářská práce pojednává o základních pojmech na téma rozvodu a s ním spjatými okolnostmi. Práce se zaměřuje zejména na to, jaký postoj mohou k rozvodu zaujmout děti a jak se může daná problematika promítnout do jejich chování a prožívání a jaké reakce od nich můžeme očekávat. Praktická část bakalářské práce je podložena kvantitativním výzkumem ve formě dotazníkového šetření, který cílil na dnes již dospělé jedince, které zažili v období mladšího školního věku rozvod svých rodičů.

Teoretická část obsahuje definici rodiny a její základní funkce. Dále je zaměřena na období mladšího školního věku a přístupu rodičů k dětem v tomto období během rozvodu. Zbývající kapitoly teoretické části pojednávají především o samotném rozvodu, o tom, jak na něj reagují děti, jaké emoce je možné vlivem rozvodu od dětí očekávat a závěrečné kapitoly jsou zaměřeny především na porozvodové záležitosti, a to na možné formy péče o dítě a doplněnou rodinu.

Jak bylo již výše uvedeno období mladšího školního věku je obdobím „střízlivého realismu“, kdy dítě vnímá vzniklé skutečnosti tak, jak jsou a je schopno si na základě okolností, které vnímá vytvořit svůj vlastní názor. Proto je zásadní, aby rodiče při jakékoliv konverzaci s dítětem na téma rozvodu byli zcela otevření, upřímní a vždy dítěti sdělili pravdu vhodným způsobem, a to i přesto, že je bolestivá.

Vlivem rozvodu mohou děti zažívat mnoho vnitřních potíží. Avšak to, jak bude dítě emočně zasaženo a jaké negativní dopady rozvodu se u něj následně projeví, záleží především na intenzitě konfliktu mezi jeho rodiči a také toho, jaký postoj ke konfliktu zaujmou. Nejlepší možnou variantou je vzájemná spolupráce rodičů se záměrem jejich společného zájmu o duševní pohodu dítěte. Jestliže dítě vnímá, že rodiče spolu vychází v dobrém, nemusí pak mít pocit, že pochází z rozvrácené rodiny, byť žije ve dvou domácnostech.

Je nezbytné zdůraznit fakt, že vedle rozvedených rodin existuje i velká míra rodin afunkčních, které se vyznačují zejména dlouhodobými a opakovanými konflikty. Dítě z vysoce konfliktní rodiny může být tedy emočně zasaženo podstatně více, než dítě z rozvedené rodiny, kdy jeho rodiče vzájemně spolupracují a dopřávají mu lásku a péči.

To, že v posledních letech stoupá počet rozvodů, může vypovídat o tom, že manželé dávají namísto trpělivosti, snahy a vzájemné komunikace přednost snadnějšímu a mnohdy rychlejšímu řešení, a to právě rozvodu. Avšak takové řešení je snadné zejména pro ně samotné. Jestliže se nejedná o rodinu, kde se dlouhodobě vyskytují závažné a neřešitelné konflikty, tak

by především v zájmu svého dítěte měli zvážit, zdali je rozvod jediným východiskem z jejich krizové situace.

Praktická část za pomoci dotazníkového šetření nabízí subjektivní pohled na rozvod dnes již dospělými jedinci, kteří jej prožili v období od šesti do jedenácti let. **Cílem bylo zjistit, jak dnes již dospělí jedinci retrospektivně vnímají rozvod svých rodičů, který prožili v období mladšího školního věku.** Pro naplnění cíle byly stanoveny výzkumné předpoklady a další zajímavé otázky v rámci dotazníkového šetření. Ze získaných výsledků lze vyzorovat, že vnímání rozvodu je u daných respondentů velmi individuální a někteří jedinci jim byli zasaženi podstatně více než ostatní.

Zdroje

Literatura

1. ALEXANDER, Soshana. In Praise of Single Parents: Mothers and Fathers Embaracing the Challenge. In: O'MAROVÁ, Peggy a Jane McCONNELLOVÁ. *Přirozený rodinný život*. Praha: Malvern, 2013. ISBN 978-80-87580-53-0.
2. ANTIER, Edwige. *Dítě toho druhého: umění žít s dítětem nového partnera*. Praha: Portál, 2005. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-946-1.
3. ČERNÝ, Vojtěch a Kateřina GROFOVÁ. *Děti a emoce: učíme děti vnímat, poznávat a pracovat se svými pocity*. Brno: Edika, 2013. ISBN 978-80-266-0361-0.
4. GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systematické a narativní přístupy*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0415-3.
5. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.
6. CHAVALIER, Jacourt. Encyklopedie aneb Racionální slovník věd, umění a řemesel. In: MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. Brno, 1990. ISBN 80-7029-018-8.
7. JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.
8. KLÍMA, Jiří. *Pediatric pro nelékařské zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5014-9.
9. KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
10. LISÁ, Lidka a Marie KŇOURKOVÁ. *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-084-86.
11. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádce pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.
12. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X.
13. MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.
14. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.

15. MÁROVÁ, Zdeňka, Zdeněk MATĚJČEK a Senta RADVANOVÁ. *Výchova dětí v neúplné rodině*. Vyd. 2. Praha: 1977. ISBN 14-504-77.
16. PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.
17. PIAGET, Jean. Psychologie inteligence. In: LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vydání, Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1286.
18. POUPĚTOVÁ, Šárka. *Netrapte se po rozvodu: [právní rozvod a psychorozvod, děti rozvedených rodičů, nový vztah, nová rodina]*. Praha: Grada. 2009. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-2046-3.
19. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.
20. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.

Internetové zdroje

21. BACHÁROVÁ, Jana a Jana PROCHÁZKOVÁ. (Po)rozvodové boje: když rodiče zapominají na děti | Šance dětem. *homepage* | *Šance dětem* [online]. Copyright © [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: https://sancedetem.cz/porozvodove-boje-kdyz-rodice-zapominaji-na-deti?fbclid=IwAR0DUZDVzHGnecCin72WzQ6AlPfYSxcnVxB29768OAMIlU6t_Z5IgHaReM
22. IMLAUFOVÁ, Hana. Rozchod rodičů očima jejich dětí | Střídavka – rodina, rozvod, střídavá péče o děti. *Střídavka – rodina, rozvod, střídavá péče o děti* [online]. Copyright © 2018 Aleš Hodina [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <https://stridavka.cz/rozchod-rodicu-ocima-jejich-deti/>
23. KLIMEŠ, Jeroným a Ilona ŠPAŇHELOVÁ. Rozvádíme se. Je pro nás střídavá výchova dítěte ideálním řešením? | Šance dětem. *homepage* | *Šance dětem* [online]. Copyright © [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: https://sancedetem.cz/rozvadime-se-je-pro-nas-stridava-vychova-ditete-idealnim-reenim?fbclid=IwAR1rWVWiG_baHHZdxyx5SSVoJ6XEcaqa8dGXx7XhhHogxivy5qspTgucP1W4
24. KRIŠTOFOVÁ LESÁK, Jana. V řešení konfliktu jdete dětem příkladem | Šance Dětem. *homepage* | *Šance Dětem* [online]. Copyright © [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/v-reseni-konfliktu-jdete-detem-prikladem>
25. LAWICK, Van, 2012. Děti a jejich bojující rozvedení rodiče. In: ŠAŠKOVÁ, Helena a Kristýna TICHÁ. Děti zvládnou rozvod jenom tak dobře, jak ho zvládnou rodiče | Právní prostor. *Právní prostor* | *Informační web nejen pro právníky* [online]. Copyright © 1999 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/deti-zvladnou-rozvod-jenom-tak-dobre-jak-ho-zvladnou-rodice>
26. RAPPAPORT, Sol. *Deconstructing the Impact of Divorce on Children* [online]. 2013 [cit. 2023-03-11]. ISSN 0014-729X.
27. Rozvod manželství a rozchod rodičů. | Aperio – Aperio. *Aperio – Společnost pro zdravé rodičovství* | *Aperio – Aperio* [online]. Copyright © 2022 Aperio [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.aperio.cz/clanky/rozvod-manzelstvi-a-rozchod-rodicu>
28. SMRŽ, Josef. Máme doma dvoje děti | Šance dětem. *homepage* | *Šance dětem* [online]. Copyright © [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/mame-doma-dvoje-deti>

29. SPOUSTOVÁ, Ivana. Střídavá péče – pro, proti a proč? | Šance dětem. *homepage / Šance dětem* [online]. Copyright © [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/stridava-pece-pro-proti-proc>
30. ŠENKÝŘ, Martin. Formy péče o dítě – výlučná, střídavá nebo společná? *Advokát Mgr. Martin Šenkýř – Uherské Hradiště* [online]. [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: <https://www.msadvokat.cz/l/formy-pece-o-dite-vylucna-stridava-nebo-spolecna/?fbclid=IwAR0YSMXgso4mmBFSbLHexFT79DLFBh-DEvSGvz-kxo2EPpIeLeS0jGzSvZM>
31. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Vliv rozvodu na duši a chování dítěte | Šance dětem. *homepage / Šance Dětem* [online]. Copyright © [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/vliv-rozvodu-na-dusi-chovani-ditete>
32. TEACHMAN, Jay a Kathleen PAASCH. *Financial Impact od Divorce on Children and Their Families* [online]. 1994 [cit. 2023-03-11]. ISSN 10548289
33. VLACHYNSKÁ Odstčil, Kateřina. Dětské emoce | *Psychologie.cz. Homepage / Psychologie.cz* [online]. Copyright © Copyright Mindlab s.r.o. [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/detske-emoce/>

Seznam grafů a tabulek

Graf č.1 – Dával/a jste si rozvod rodičů za vinu?

Graf č.2 – Věk respondenta

Graf č.3 – Máte s oběma rodiči kladný vztah?

Graf č.4 – Myslíte si, že rozvod byl příčinou Vašeho negativního vztahu s rodiči?

Graf č.5 – Měl/a jste někdy pocit, že jste se kvůli rozvodu stresoval/a anebo prožívala jiné negativní emoce?

Graf č.6 – Měl/a jste možnost vyjádřit svůj názor, se kterým z rodičů chcete žít?

Graf č.7 – Kolik Vám bylo let, když se Vaše rodiče rozváděli?

Graf č.8 – Do jaké péče jste nakonec byl/a svěřen/a?

Graf č.9 – Kdybyste mohl/a, změnil/a byste zpětně výběr rodiče, ke kterému byste byl/a po rozvodu svěřen/a do péče?

Graf č.10 – Jste s touhle životní situací vyrovnaný/á?

Tabulka č.1 – Dával/a jste si rozvod rodičů za vinu?

Tabulka č.2 – Věk respondenta

Tabulka č.3 – Máte s oběma rodiči kladný vztah?

Tabulka č.4 – Myslíte si, že rozvod byl příčinou Vašeho negativního vztahu s rodiči?

Tabulka č.5 – Měl/a jste někdy pocit, že jste se kvůli rozvodu stresoval/a anebo prožívala jiné negativní emoce?

Tabulka č.6 – Měl/a jste možnost vyjádřit svůj názor, se kterým z rodičů chcete žít?

Tabulka č.7 – Kolik Vám bylo let, když se Vaše rodiče rozváděli?

Tabulka č.8 – Do jaké péče jste nakonec byl/a svěřen/a?

Tabulka č.9 – Kdybyste mohl/a, změnil/a byste zpětně výběr rodiče, ke kterému byste byl/a po rozvodu svěřen/a do péče?

Tabulka č.10 – Jste s touhle životní situací vyrovnaný/á?

Tabulka č.11 - Napište 5 slov, které si vybavíte ve spojení s rozvodem Vašich rodičů.

Anotace

Jméno a příjmení:	Valérie Chlíbařková
Katedra nebo ústav:	Katedra psychologie a patopsychologie
Vedoucí práce:	Mgr. Michaela Pugnerová, Ph. D.
Rok obhajoby:	2023

Název závěrečné práce:	Subjektivní hodnocení rozvodu dítětem po dosažení dospělosti
Název závěrečné práce v anglickém jazyku:	Subjective evaluation of divorce by a child after reaching adulthood
Anotace závěrečné práce:	<p>Cílem bakalářské práce je zjistit, jak dnes již dospělí jedinci retrospektivně vnímají rozvod jejich rodičů, který prožili v období mladšího školního věku.</p> <p>Teoretická část pojednává o základních pojmech, jako je rodina a její funkce. Dále o mladším školním věku a přístupu rodičů k dětem v tomto období během rozvodu. Následuje rozvod, a to, jak jej prožívají a vnímají samotné děti a jaké reakce je od nich vlivem rozvodu možné očekávat. Závěrem je pozornost směřována k možným formám péče o děti po rozvodu a doplněné rodině. Praktická část je kvantitativního výzkumu prováděna pomocí dotazníkového šetření.</p> <p>Respondenti byli dnes již dospělí jedinci, kteří v období mladšího školního věku prožili rozvod svých rodičů. Dotazníky byly rozeslány vhodným respondentům prostřednictvím sociálních sítí.</p> <p>Výsledky výzkumného šetření byly okomentovány v rámci diskuze, jež se nachází v závěru praktické části.</p>

Klíčová slova:	rodina, mladší školní věk, rozvod, reakce dětí na rozvod, formy péče o děti po rozvodu, doplněná rodina
Anotace v angličtině:	The goal of this bachelor's thesis is to find out how today's adults retrospectively perceive the divorce of their parents, which they experienced during their younger school years. The theoretical part discusses basic concepts such as the family and its functions as well as younger school age and parental approach to children in this period during divorce. This is followed by the divorce and how it is experienced and perceived by the children themselves and what reactions can be expected from them as a result of the divorce. In conclusion, attention is directed to possible forms of care for children after divorce and a new-partner family. The practical part of the quantitative research is carried out using a questionnaire survey. The respondents were now adults who experienced the divorce of their parents during their younger school years. Questionnaires were sent to suitable respondents via social networks. The results of the research were commented in the discussion at the end of the practical part.
Klíčová slova v angličtině:	family, younger school age, divorce, children's reaction to divorce, forms of childcare after divorce, step parent
Rozsah práce:	51
Jazyk práce:	Čeština

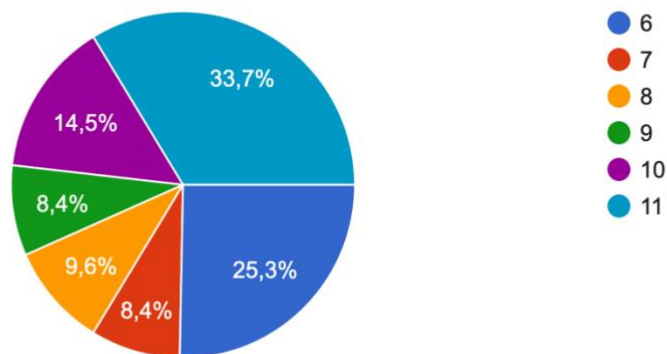
Přílohy

Příloha č.1:

Graf č. 6 - Kolik Vám bylo let, když se Vaše rodiče rozváděli?

Kolik Vám bylo let, když se Vaše rodiče rozváděli?

83 odpovědí

(zdroj: vlastní zpracování)

Tabulka č. 6 - Kolik Vám bylo let, když se Vaše rodiče rozváděli?

VĚK	6	7	8	9	10	11
POČET ODPOVĚDÍ	21	7	8	7	12	28

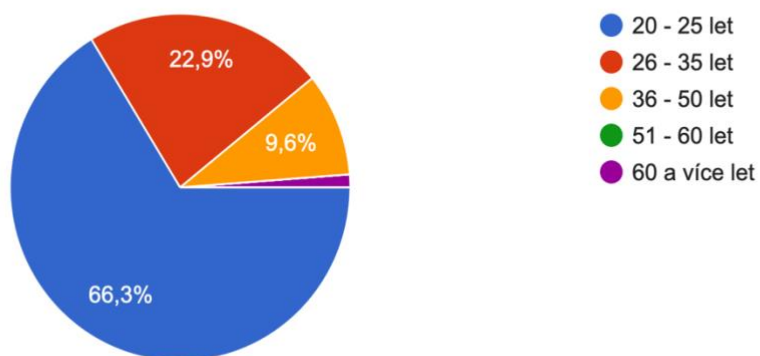
(zdroj: vlastní zpracování)

Příloha č. 2:

Graf č. 7 – Věk respondenta

Věk respondenta

83 odpovědí

(zdroj: vlastní zpracování)

Tabulka č. 7 – Věk respondenta

20-25 let	26-35 let	36-50 let	51-60 let	60 a více let
55	19	8	0	1

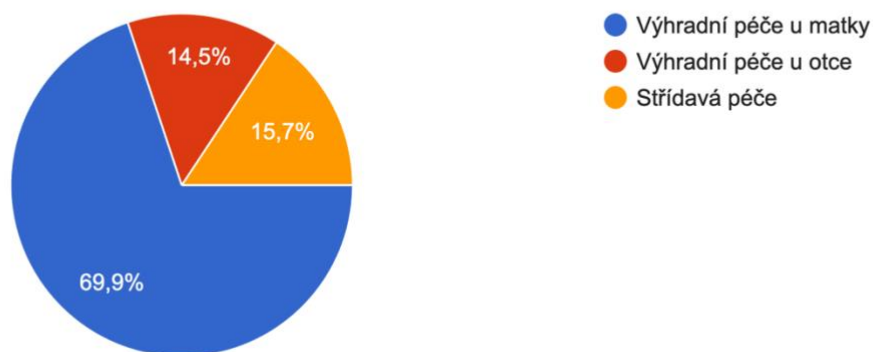
(zdroj: vlastní zpracování)

Příloha č. 3:

Graf č. 8 – Do jaké péče jste nakonec byl/a svěřen/a?

Do jaké péče jste nakonec byl/a svěřen/a?

83 odpovědí

(zdroj: vlastní zpracování)

Tabulka č. 8 – Do jaké péče jste nakonec byl/a svěřen/a?

VÝHRADNÍ PÉČE U MATKY	VÝHRADNÍ PÉČE U OTCE	STŘÍDAVÁ PÉČE
58	12	13

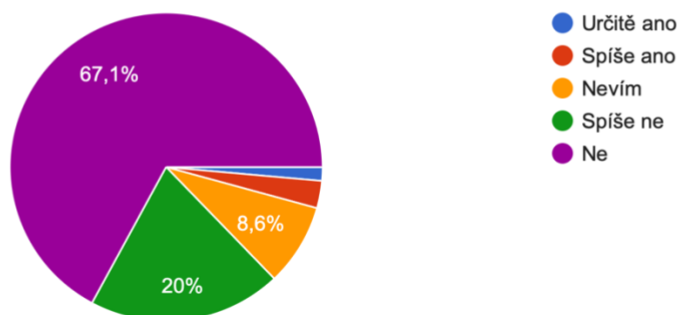
(zdroj: vlastní zpracování)

Příloha č. 4:

Graf č. 9 – Kdybyste mohl/a, změnil/a byste zpětně výběr rodiče, ke kterému byste byl/a po rozvodu svěřen/a do péče?

Kdybyste mohl/a, změnil/a byste zpětně výběr rodiče, ke kterému byste byl/a po rozvodu svěřen/a do péče?

70 odpovědí

(zdroj: vlastní zpracování)

Tabulka č. 9 - Kdybyste mohl/a, změnil/a byste zpětně výběr rodiče, ke kterému byste byl/a po rozvodu svěřen/a do péče?

URČITĚ ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE
1	2	6	14	47

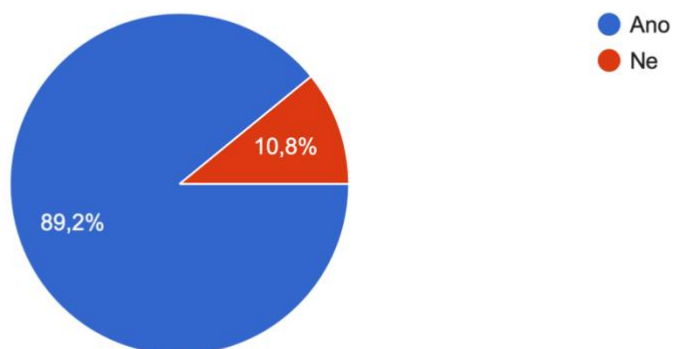
(zdroj: vlastní zpracování)

Příloha č. 5:

Graf č. 10 - **Jste s touhle životní situací vyrovnaný/á?**

Jste s touhle životní situací vyrovnaný/á?

83 odpovědí

(zdroj: vlastní zpracování)

Tabulka č. 10 – **Jste s touhle životní situací vyrovnaný/á?**

ANO	NE
74	9

(zdroj: vlastní zpracování)

Příloha č. 6:Tabulka č. 11 - **Napište 5 slov, které si vybavíte ve spojení s rozvedem Vašich rodičů.**

Negativní slova	Pozitivní slova	Neutrální slova
Smutek	Šťastnější dětství	Stěhování
Vztek	Úleva	Hry
Beznaděj	Klid	Škola
Hádky	Oddech	Peníze
Křik	Svoboda	Návštěvy
Samota	Harmonie	Ticho
Nenávist	Péče	Víkendy
Strach	Láska	Telefonáty
Zlost	Soudržnost sourozenců	Rozhovory
Lhaní	Změna k lepšímu	Cestování
Stesk	Úcta	Dárky
Alkohol	Spokojenost rodičů	Stěhování
Deprese		Právníci
Urážky		Rodina
Odcizení		Plánování
Ztráta		Volba
Prázdnost		Budoucnost
Stres		Nezvyk
Konflikty		Režim
Úzkost		Majetek
Zklamání		Změna
Bezmoc		
Nepochopení		
Stud		

(zdroj: vlastní zpracování)